

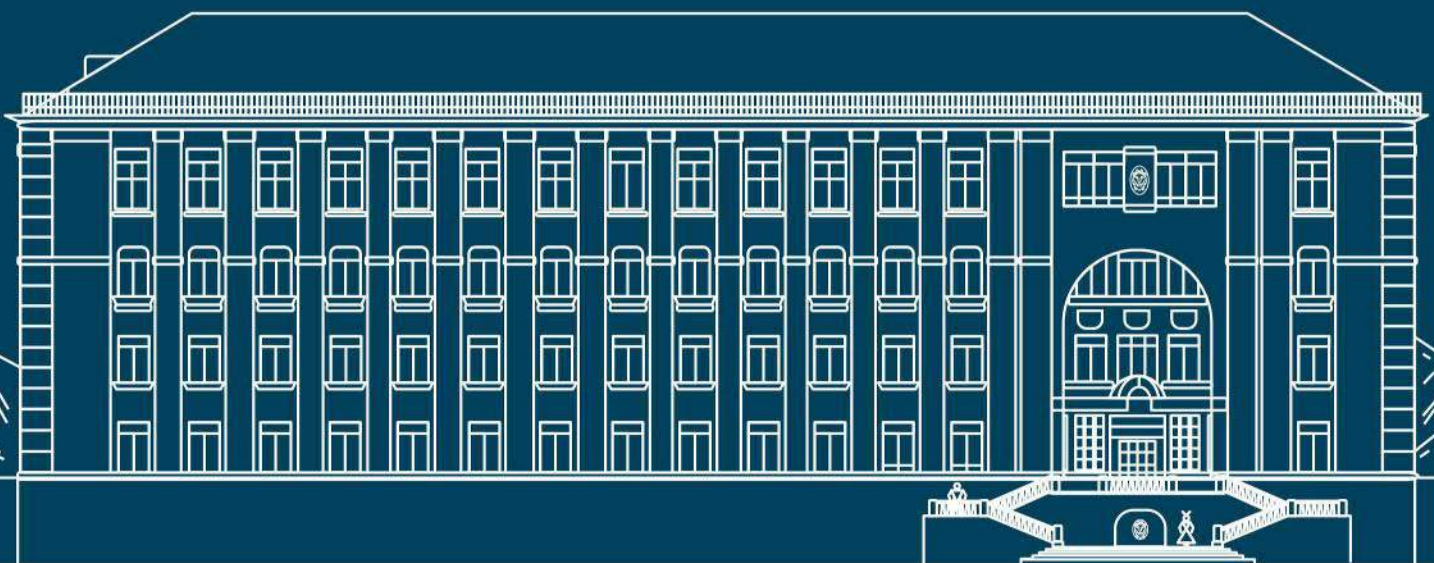

National University
of Water and Environmental
Engineering

PROCEEDINGS

of the International Conference

Terminology of the New Century: Theoretical and Practical Aspects

September 15-16, 2016, Rivne, Ukraine

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
КОМІТЕТ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД**

**На пошану професора
Людмили Симоненко
з нагоди 80-річного ювілею**

Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри

Матеріали Міжнародної наукової конференції

Рівне, 15-16 вересня 2016 року

Рівне 2016

УДК 93/94:001.4''452''
ББК 63.3я2

Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри : матеріали Міжнародної наукової конференції (Рівне, 15-16 вересня 2016 року) / [відп. ред. Л. Малевич]. – Рівне : НУВГП, 2016. – 455 с.

До збірника ввійшли наукові праці учасників Міжнародної наукової конференції «Наукова термінологія нового століття: теоретичні і прикладні виміри», яка відбулася 15-16 вересня 2016 року в Національному університеті водного господарства та природокористування (Рівне). Статті дослідників з України, Австралії, Австрії, Білорусі, Грузії, Італії, Люксембургу, Польщі, Росії, Румунії, Словенії, Китаю присвячено теоретичним і прикладним аспектам сучасної термінології, зокрема, таким як теоретико-методологічні засади сучасного термінознавства, когнітивне термінознавство, термінологія і знання, мовна політика і термінологія, термінологія в системах національних мов, наукова і професійна комунікація, термінологія і переклад, термінологічні ресурси та термінографічні технології в Україні і світі, історія термінології й термінознавства. Особливу увагу приділено проблемам функціонування сучасних галузевих термінологій і питанням викладання термінознавства і мов для професійного спілкування у ВНЗ.

Статті у збірнику подано українською, англійською, російською і білоруською мовами.

Для мовознавців, фахівців різних галузей, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, усіх, хто цікавиться проблемами наукової термінології.

Відповідальний редактор – Леся Малевич, кандидат філологічних наук, доцент
(Національний університет водного господарства та природокористування)

Редакційна колегія

Катерина Городенська, доктор філологічних наук, професор (Інститут української мови Національної академії наук України); **Сергій Гриньов**, доктор філологічних наук, професор (Білостоцький університет, Польща); **Майя Дзюба**, кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства та природокористування); **Міхаель Мозер**, доктор, професор (Віденський університет, Австрія); **Людмила Симоненко**, кандидат філологічних наук, професор (Комітет наукової термінології, Український мовно-інформаційний фонд Національної академії наук України); **Марія Чижмарова**, доктор, професор (Пряшівський університет, Словаччина); **Володимир Широков**, дійсний член Національної академії наук України, доктор технічних наук (Український мовно-інформаційний фонд Національної академії наук України); **В'ячеслав Щербін**, кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник (Національна академія наук Білорусі, Мінськ).

Рецензенти:

Вокальчук Г.М., доктор філологічних наук, професор,
Костусяк Н.М., доктор філологічних наук, професор

Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету водного господарства та природокористування
(Протокол № 7 від 30 серпня 2016 р.)

УДК 93/94:001.4''452''
ББК 63.3я2

ISBN 978-966-327-324-2

© Національний університет водного господарства та природокористування

Proceedings of the International Conference “Terminology of the New Century: Theoretical and Practical Aspects” (September 15-16, 2016) / Executive editor L. Malevych. – Rivne: NUWEE, 2016. – 455 p.

Executive Editor:

Lesya Malevych, Ph.D., Associate Professor, Department of Ukrainian Studies,
National University of Water and Environmental Engineering (Ukraine)

Members of the Editorial Board:

Maria Chizmarova, Dr., Professor, University of Presov (Slovakia);

Mayya Dzyuba, Ph.D., Associate Professor, National University of Water and Environmental Engineering (Ukraine);

Sergey Grinev, Dr.Sc., Professor, University of Bialystok (Poland);

Kateryna Horodenska, Dr.Sc., Professor, Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences (Ukraine);

Michael Moser, Dr., Professor, University of Vienna (Austria);

Vyachaslav Shcherbin, Ph.D., National Academy of Sciences (Belarus);

Volodymyr Shyrov, Dr.Sc., Full Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ukrainian Lingua-Information Fund of the National Academy of Sciences (Ukraine);

Liudmyla Symonenko, Ph.D., Professor, Terminology Committee of the National Academy of Sciences (Ukraine).

The papers in the volume are in Ukrainian, English, Russian and Belarusian.

CONTENTS

Lesya Malevych Foreword	14
PART 1: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ISSUES OF MODERN TERMINOLOGY SCIENCE	
Rodolfo Maslias Terminology at the European Parliament and the European Institutions	16
Michael Moser The oldest terminology dictionary of the Ukrainian Language – «Juridisch-politische Terminologie für die slawischen Sprachen Österreichs – deutsch-ruthenische Separatausgabe»)	20
Sergey Grinev On the issue of improving the quality of translation dictionaries in the context of comparative terminological studies	26
Tetiana Betsenko The term <i>text-image universal</i> in linguofolkloristics	37
Liudmyla Boyarova Imperative and dispositive norms in the Ukrainian terminology: models of dynamics	43
Kateryna Horodenska Numeral component in compound words as a normative problem	50
Liudmyla Symonenko Ukrainian terminology: from the origins to the present day	53
Ivan Khomiak Terminology in the Ukrainian linguodidactics	58
Viachaslav Shcherbin Classification of branches of professional knowledge as a basis for finding common terminographical priorities of Ukraine and Belarus	64
PART 2: TERMINOLOGY AND KNOWLEDGE. COGNITIVE TERMINOLOGY	
Oleh Demenchuk Cognitive strategies of determinologization	69
Mayya Dzyuba Scientific metaphor as a lingual and mental universal (based on the Ukrainian eponymic terms)	75
Yuliia Yemelianova Terminology in ethnological knowledge	81

Iryna Kolesnikova	85
Some aspects of professional nomination in the paradigm of cognitive terminology	
Yaroslav Yaremko	89
National lingual world view through the prism of political terminological lexicon	
PART 3: TERMINOLOGY IN THE SYSTEM OF NATIONAL LANGUAGE. LANGUAGE POLICIES AND TERMINOLOGY	
Shelley Ching-yu Depner	93
Contemporary fruit names in Chinese	
Livia Pogan (Ditescu)	96
Work-family relationship, from a terminological approach	
Alexandra Porumbescu	99
Considerations regarding the terminology used in international migration	
Tetiana Bilenko	103
Zero-suffix nouns in the terminological lexicon of the modern Ukrainian language	
Alla Hutnikova	108
Semantic derivation in the Ukrainian and German languages	
Oksana Danyliuk	111
Folk geographical terms of Volyn: semantics and structure	
Oleksii Datsiuk	115
Problems of reforming the Ukrainian orthography in terminology science	
Vadym Kosolapov	118
Designation of dollar in American slang	
Tetiana Krutko	122
Terms in online advertising	
Valentyn Malynovskyi	124
Terminological aspects of the decentralization of power	
Nataliia Misiak	128
Compound terms with component власне	
Nataliia Polishchuk	131
Structural-semantic modifications of the socio-political vocabulary in the new media	
Oleksandr Styshov	136
Thematic groups of neologism-terms in the modern Ukrainian media discourse	
Liudmyla Turovska	141
Reflection of semantic changes in terminology of modern media	
Svitlana Shyika	147
Peculiarities of the Ukrainian folk geographical terminology	

Nina Yatsenko	
Terminology of socio-economic sphere in the language of modern media	150
PART 4: ACADEMIC AND PROFESSIONAL COMMUNICATION. TERMINOLOGY AND TRANSLATION	
Neda Akbari	
Lexical diversity and the reliance on academic and lower frequency words in EFL students' academic writing	154
Weronika Szemińska	
Dictionary of equivalents — a new tool for (legal) translators	157
Pavlo Mihirin	
Water management terminology in the modern English scientific discourse	160
Halyna Onufriienko	
Branch terminography as a regulator of scientific communication	165
Liliia Pivnova	
Functional and pragmatic aspect of the euphemisms use in the Ukrainian tourism lexicon	170
Svitlana Tereshchenko	
Feminative potential of the modern socio-economic discourse	175
Olena Todor, Tetiana Yaremenko	
Paronyms in political and legal discourse (cultural and lingual aspect)	179
Ilami Yasna	
«Translation humanitarica»: in search of the humanitarian terminology “canon”	183
PART 5: TERMINOLOGICAL RESOURCES AND TERMINOGRAPHICAL TECHNOLOGIES	
Ivan Kanič	
Frequency of technical terms as opposed to common words in the specialized text corpus of library and information science in Slovene language	185
Chiara Preite, Alida Maria Silletti	
The 2008 financial and economic crisis: English borrowings in French and Italian Internet Dictionaries	190
Iryna Hnatiuk	
Lexicographic heritage of the early twentieth century as a source of the specific Ukrainian vocabulary and phraseology	198
Yuliia Prodan	
Phraseme terms and specific language units related to them in different lexicographical sources	200
Liudmyla Khalinovska	
Terminology index: structure and principles of compiling	208

Volodymyr Shyrov, Yevhen Kupriianov Hyperchains and hypercycles induced by L-system of the welding terminology explanatory dictionary (on the example of the Spanish part of the dictionary)	212
Volodymyr Shyrov, Iryna Ostapova, Maksym Nadutenko, Yuliia Verbynenko Ontologized lexicographical systems in modern terminography	220
PART 6: HISTORY OF TERMINOLOGY AND TERMINOLOGY SCIENCE	
Marina Hoefinghoff-Vornberg The development of Ukrainian philosophical terminology in an East-West European context (Galicia second half of the 19th – beginning of the 20th century)	227
Svetlana Rodinadze Georgian Marine Terminology – its History and Condition Today	230
Lesia Hula Trading vocabulary of 16th-17th century Ukrainian documentary books and modern professional terminological system	233
Svitlana Humeniuk The definition of the term <i>традиція</i> in the context of history of the Ukrainian philosophical thought of the second half of the 16th - early 17th centuries: Ostroh Cultural Center	237
Iryna Yefymenko Ukrainian terms denoting floating vehicles (fragment of the historical etymological dictionary)	241
Olha Karpenko Terms in oikonymy of the Central Polissya	245
Iryna Kozelko Basic approaches to the description of linguistic terminology in Vasyl Simovych's grammars	249
Mariia Komova Terminological research in Ukraine (1960's-2000's)	254
Yuliia Mareha Ukrainian ichthyologic vocabulary on the common Slavic background	261
Roman Minaiilo Collective fishing names (on the basis of the written Ukrainian monuments)	264
Iryna Protsyk “Стріли, взяті з лету”: Zero suffixation in the Ukrainian football lexicon of the first half of the twentieth century	269
Ivanna Fetsko Ukrainian museum terminology from the perspective of origin	275
Valerii Tsybul'skyi Terminology used to denote central government of the Ukrainian Cossack State	279
Inna Shmatko Honey hunting and beekeeping vocabulary	282

**PART 7: TERMINOLOGY PROBLEMS IN SPECIFIC SUBJECT FIELDS
(TERMINOLOGY OF HUMANITIES, SOCIAL SCIENCES, ECONOMICS, NATURAL
SCIENCES, ENGINEERING)**

Oksana Bratsun Productivity of morphological ways of term derivation in transport terminology	286
Larysa Bondarchuk The current state of Polish economic terminology	290
Svitlana Haievaska Peculiarities of the philosophical language and terminology in the context of modern linguophilosophical research	294
Yosyp Hryb, Mykola Klymenko, Vasyl Sondak, Diana Voityshyna Dimensionless coefficients in ichthyoeological and ecoeconomical research of river basins: terminological aspects	296
Alla Zhemba, Lidiia Sherhina Approaches to understanding the meaning of the categories “development” and “sustainable development”	306
Oksana Isaenko Metaphorical film terms in the system of professional film communication	311
Mykola Klymenko, Olha Biedunkova The term <i>hydro-ecosystem health</i> in the context of the global concept of critical loads	314
Serhii Korol Names of hydrographic equipment in the Ukrainian language	319
Nataliia Krasnopolska, Iryna Kozlovets Paronymy in the Ukrainian management terminology	322
Svitlana Levytska Management component of information support of business activities: standardization of terminology approaches	327
Svitlana Lokaichuk Archaeological terms formed by prefixation	333
Nataliia Mazur Wages for the actually worked time: the distinction between the concepts	338
Mariana Malchyk, Nataliia Hontarenko Marketing services terminology in the context of general economic and marketing terminology	340
Iryna Mentynska, Halyna Nakonechna Prepositive terminological elements of foreign origin in computer terminology	343
Halyna Morieva, Halyna Kozhukhova National and international in linguistic terminology of the English and the Ukrainian languages	346

Oksana Narushevych-Vasylieva	
The structural-component composition of food industry terms	352
Viktor Pashkevych, Volodymyr Kysil, Fedir Kosobutskyi, Bohdan Zubrytskyi, Petro Hodlevskyi	
On the issue of borrowing in the Ukrainian terminology of physical education and sports	358
Nataliia Samoliuk	
The essence and terminological representation of the regulation process of business entities' income distribution	362
Inna Sydorchuk	
Polysemy in the Ukrainian terminology of personnel management	366
Halyna Khyrivska	
Word-combination terms of the Ukrainian pharmaceutical terminology	369
Olena Chorna	
Peculiarities of the hyper-hyponymy system relations of the Ukrainian tax terminological system	373
Halyna Chornovol	
The adaptation peculiarities of the special foreign language units in the Ukrainian economic terminology	377
Iryna Yaroshevych	
Minor parts of speech or morpheme words? (Conceptual-terminological aspect)	382
PART 8: LSP TEACHING. LEARNING ISSUES IN TERMINOLOGY	
Oleksandr Antonchuk	
Forming the spelling competence when taking the course of "Ukrainian for professional purposes"	386
Larysa Hron	
Formation of the professional communication competence of the students of non-linguistic faculties	390
Lesia Zlatic	
Main aspects of forming the terminology competence of students-mathematicians	392
Valentyna Kyrykulytsia	
Gaining the knowledge of professional terminology in the process of the profession-oriented learning of a foreign language	398
Liudmyla Kozak	
Learning the thematic groups of the Ukrainian technical terminology within the course "Ukrainian language (for professional purposes)"	401
Iryna Kochan	
Professional Ukrainian terminology science in the learning process	405
Alona Litvinchuk	
On some issues of future engineers' terminological competence formation	410

Zoriana Matsiuk Learning the terminological vocabulary within the course "Ukrainian language (for professional purposes)"	413
Nataliia Mushyrovska Communication and activity approach to learning professional terminology by students of the faculty of foreign languages within the course "Ukrainian language (for professional purposes)"	418
Liudmyla Ostrovska Functional, communicative and competence approach to the teaching of Ukrainian for professional purposes	423
Iryna Perishko Methodological aspects of learning the professional terminology in foreign language lessons	428
Tamara Podhurska Improving the terminological competence as a part of the intercultural competence in the classes of Ukrainian as a foreign language in economic institutions	430
Nataliia Shulzhuk Methods of teaching Ukrainian for professional purposes: problems and prospects	433
Contributors	439
Contents (in original language)	447

PART 2

TERMINOLOGY AND KNOWLEDGE COGNITIVE TERMINOLOGY

РОЗДІЛ II

ТЕРМІНОЛОГІЯ І ЗНАННЯ КОГНІТИВНЕ ТЕРМІНОЗНАВСТВО

УДК 81'373 : 159.93-115

КОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ ДЕТЕРМІНОЛОГІЗАЦІЇ

Олег Деменчук

Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

Анотація. У статті розглянуто особливості реалізації когнітивних стратегій людини та їх відображення в семантиці детермінологізованої лексики (на матеріалі англійської, польської та української мов). Основну увагу приділено моделюванню когнітивних стратегій детермінологізації, встановленню зв'язків між вихідним та цільовим значеннями, з'ясуванню динаміки розвитку семантичної парадигми детермінологізованих номінацій.

Ключові слова: детермінологізація, когнітивні стратегії, моделі когнітивних стратегій.

Abstract. The paper deals with the peculiarities of human being's cognitive strategies and their representation in the semantics of determinologized vocabulary (based on the English, Polish and Ukrainian languages). The paper focuses on the cognitive strategies models of determinologization, the establishment of relations between the source and target meanings, the ascertainment of determinologized designations semantic paradigms development dynamics.

Keywords: determinologization, cognitive strategies, cognitive strategies models.

Стан розроблення проблем, пов'язаних із моделюванням семантики в сучасному мовознавстві, засвідчує виразну тенденцію до витлумачення змісту мовної одиниці в перспективі когнітивно-функціонального (такого, що обстоює ідею функціональної та когнітивної зумовленості мовного значення) підходу. Такий підхід декларує необхідність і доцільність моделювання змісту мовної одиниці за зразком концепту ситуації багатовимірного типу, який відтворює динаміку концептуалізації світу дискурсу в аспекті різних варіантів пізнання світу людиною. Динаміка концептуалізації світу дискурсу передбачає схематизацію реального або уявного світу, при якій одні фрагменти цього світу акцентуються, актуалізуються, потрапляють у фокус уваги, а інші, навпаки, затемнюються, покидають фокус уваги, набуваючи статусу фонових елементів, див. [12, с. 157; 18, с. 48].

Семантична деривація є одним із аспектів, який виявляє динамічний потенціал семантики лексичної одиниці, розкриває механізми і стратегії розширення концепту ситуації – лексичного відображення (у певній мові) певного фрагмента дійсності [10, с. 85]. Як

теоретичний конструкт (модель) семантична деривація покликана відобразити специфіку природи людського знання, закономірності пізнавальної діяльності людини, особливості її мисленнєвих стратегій. Обґрунтування когнітивних (у широкому сенсі) стратегій людини передбачає залучення до аналізу тих сегментів словникового складу мови, які покликані розкрити природу універсальних «когнітивних категорій» [19]. Одним із таких сегментів є детермінологізовані номінації – терміни, що втратили свої дефінітивні й системні характеристики та перейшли у розряд загальноновживаної лексики [15].

Актуальність обраної теми зумовлена загальним антропоцентричним спрямуванням сучасних семантичних теорій, тенденцією до поглибленого вивчення динаміки лексико-семантичної системи, що пов'язано з усвідомленням і визнанням факту функціональної та когнітивної природи мови.

Детермінологізовані номінації були об'єктом численних досліджень. Предметом аналізу виступали стилістична транспозиція термінологічної лексики [12], функції детермінологізованої лексики у дискурсі [6; 8], типологія та дериваційні аспекти детермінологізації [4; 9; 11; 14]. Невирішеною залишається проблема моделювання когнітивних стратегій семантики детермінологізованих номінацій, покликаного не лише розкрити характерні способи кодування і частку розподілу інформації в семантиці детермінологізованої лексики, а й виявити структури репрезентації знань, що відображають особливості національно-мовної картини світу, специфіку етнічного менталітету, універсальні та унікальні характеристики предметно-пізнавальної діяльності представників різних мовних спільнот. З цього погляду когнітивні стратегії детермінологізації розроблятимемо на матеріалі декількох (близько- та віддаленоспоріднених) мов.

Мета розвідки – схарактеризувати моделі когнітивних стратегій детермінологізації (на матеріалі англійської, польської та української мов).

Мета дослідження зумовлює необхідність розв'язання таких завдань:

- описати умови аналізу когнітивних стратегій семантики термінологічних номінацій;
- представити (фреймову) модель семантики термінологічних номінацій;
- визначити моделі когнітивних стратегій детермінологізації (на матеріалі англійської, польської та української мов);
- окреслити перспективи подальших досліджень детермінологізованих номінацій.

Одним із постулатів когнітивної лінгвістики є твердження про те, що три основні складники людської когніції – сприйняття, мислення та мова – нерозривно пов'язані між собою, утворюючи єдиний когнітивний континуум. Стверджується, що дійсність проектується в семантику природної мови внаслідок взаємодії людини з довкіллям [19, р. 28]. Розширена характеристика такої взаємодії може бути представлена в аспекті базових когнітивних стратегій (basic cognitive abilities), основу яких становлять перцептивні стратегії (виокремлення, виділення, фокусування уваги і т. ін.) та власне когнітивні стратегії (прототипна категоризація, порівняння, абстрагування і т. ін.) [21, р. 2–3]. Зазначені аспекти базових когнітивних стратегій слугують не лише необхідною передумовою, а й основою формування семантики мовної одиниці. «Тлумачення семантичних характеристик того чи іншого мовного явища з точки зору когнітивної семантики передбачає врахування не тільки і не стільки об'єктивних характеристик ситуації, що описується, скільки врахування специфіки її сприйняття, наявності відповідних знань, інтенцій, виокремлення конкретних одиниць і вибору точки зору (перспективи), концентрації уваги на певних епізодах» [3, с. 18].

Слід зазначити, що в основі будь-якої когнітивної стратегії лежить певна «схема поведінки», яка специфікує (уточнює) розвиток когнітивної стратегії. Наприклад, специфікаторами стратегії «фокусування уваги» можуть бути когнітивні операції: сканування – «зчитування» інформації у певній послідовності, перспективізації – спостереження об'єкта з певної «точки огляду», зумінгу – споглядання об'єкта в його наближенні або віддаленні тощо.

Поза тим, будь-яка з когнітивних операцій реалізується на тлі такої когнітивної та психічної структури, як «фігура – фон» [24]. Зазначена структура визначає сприйняття диференційного поля, в якому ідентифікація (відбір) об'єктів здійснюється на основі порівняння з іншими об'єктами та подальшим відмежуванням від цих об'єктів [7, с. 16]. Відмежовані об'єкти становлять обов'язкову альтернативу відібраним об'єктам, створюючи той самий фон, на основі якого відібрані об'єкти стають фокусом концентрації нашої уваги. Поняття «обов'язкова альтернатива» корелює з поняттям пріоритетної категоризації, представленій в «теорії перспектив» (*vantage theory*) Р. МакЛурі. Відповідно до цієї теорії пріоритет розглядається як природна властивість людини до виокремлення та фіксації скоріше відмінностей, аніж подібностей сутностей, що пізнаються [22].

Для моделювання когнітивних стратегій детермінологізації скористаємося номінацією *червона картка*, яка описує ситуацію «вилучення гравця з поля у футболі», пор.: англ. *red card* «*Webster's Sports Dict.* a red card shown by the referee (as in international soccer) to indicate that a player is being sent off» [23]; пол. *Czerwona kartka* «*sport. czerwony kartonik, który sędzia piłkarski pokazuje zawodnikowi jako znak usunięcia go z boiska za poważne złamanie przepisów gry*» [27]. Ситуація передбачає використання перцептивної стратегії «фокусування уваги на перцептивному (колірному) об'єкті»: *гравець порушує правила > арбітр кваліфікує вид порушення та сигналізує про це картою червоного кольору > гравця вилучають з поля*. Зазначена стратегія специфікується через когнітивну операцію сканування: підняття руки догори – інформація про призупинення матчу (альтернатива: стандартна жестикуляція, природний (невимушений) рух) > пред'явлення картки – інформація про порушення (альтернатива: арбітр може підняти руку догори з метою завершити (тайм) матч) > пред'явлення картки червоного кольору – інформація про характер порушення (альтернатива: жовта картка – попередження) > гравця видаляють з поля – інформація про наслідки порушення (альтернатива відсутня – гравець перестає брати участь у матчі). Відсутність обов'язкової альтернативи відібраному об'єкту (ідентифікація червоної картки) свідчить про остаточну зупинку процесу обробки інформації відповідного фрагмента та завершення концентрації всіх когнітивних зусиль для його виокремлення.

Когнітивна операція сканування фіксує послідовність епізодів, які динамічно розгортаються в часі. Такі епізоди концептуалізуються у форматі прототипного сценарію, розвиток якого визначають принаймні три етапи. «Сценарій складається з декількох етапів – у ньому є зав'язка, кульмінація сюжету та розв'язка» [1, с. 59]. Транспонуючи літературознавче поняття «сценарій» на «концепт-сценарій» у когнітивній лінгвістиці, доцільно номінувати інформаційні блоки прототипного сценарію у порядку їх розгортання в часі: початковий етап (порушення правил) > серединний етап (демонстрація червоної картки) > кінцевий етап (вилучення з поля).

Мовне втілення прототипного сценарію «вилучення гравця з поля у футболі» відзначено, зокрема, в англійській фразеологічній номінації *show the red card* «to be sent off during a game», в якій план вираження фіксує серединний етап актуального розвитку події (співвіднесеність з інформацією про характер порушення), а план змісту – її кінцевий етап (співвіднесеність з інформацією про наслідки порушення), пор.: *But he said that the amnesty would not cover players who had been shown the red card and sent off for serious offences during qualifying games* [25].

Додаткова інформація, виокремлена в досвіді сценарію, концептуалізується у форматі фрейму – структурі знань, яка є показником стандартної ситуації розвитку подій. Позиції фрейму заповнюють інформаційні блоки, які несуть імпліцитну інформацію про порушення, ступінь якого власне вивершує ситуацію «пред'явлення червоної картки – вилучення»: *In association football (soccer), a red card is shown by a referee to signify that a player has been sent off following serious misconduct* [28].

Зауважимо, що фреймова структура може містити будь-яку інформацію про характер порушення, враховуючи як індивідуальні (суб'єктивні) асоціації, так і наукові (енциклопедичні) дані. Все залежить від того, наскільки людина обізнана з тим або іншим фрагментом досвіду, є вона фахівцем чи аматором у цій галузі. Широта обізнаності відповідно визначатиме обсяг знань, а отже, і глибину та розгалуженість концептуальної структури, яка репрезентує ці знання. Проте нагадаємо, що когнітивний підхід пропагує ідею насамперед чуттєвого сприйняття, зумовленість пізнавальних процесів (категоризації та концептуалізації), зокрема й перцептивним досвідом людини: повторна фіксація спостерігачем факту видалення за повторне порушення напевно залишає певний інформаційний «відбиток» у його концептуальній системі. До речі, ця інформація має об'єктивне джерело (Правило 12 «Про процедуру пред'явлення червоної картки арбітром», встановлене Міжнародною футбольною асоціацією, фіксує видалення за таке правопорушення) [28]. Проте цей факт відомий лише окремій групі людей, а тому не може претендувати на роль культурно-гносеологічного чинника фразеологічної номінації.

Крім того, наголосимо, що фрейм як «робочий майданчик» процесу вербалізації знань слугує підґрунтям не лише первинної, а й вторинної фразеологічної номінації, яка в нашому випадку засвідчує процес детермінологізації. На думку В.М. Телія, вторинне фразеотворення здійснюється не за рахунок значення сполучення слів, а того, що це значення шляхом вивідного знання стає складником нового фрейму [16, с. 143]. Така думка є цілком слушною, оскільки прототипом фразеологізму (у термінах О.В. Куніна) можуть бути не лише змінні сполучення слів, а й додаткова фонова категоризація як «вторинне осмислення сутності або ситуації, яка описується в ідіомі» [2, с. 374].

Питання про детермінологізацію (вторинний фразеологічний семіозис) зводиться до з'ясування особливостей механізму розширення семантичної структури терміна. Таке розширення передбачає залучення семантичного потенціалу терміна-прототипу та реалізацію цього потенціалу детермінологізованою номінацією.

Концептуальна схема, що визначає семантичний потенціал прототипу *be shown the red card*, містить такі компоненти: а) сценарій, який представляє інформацію про актуальну ситуацію «вилучення гравця з поля у футболі»; б) фрейм, який містить інформацію про стандартну ситуацію «вилучення гравця з поля у футболі»; в) пресупозиції та імплікації, які фіксують інформацію про передумови та наслідки актуального перебігу події «вилучення гравця з поля у футболі»: 'порушення правил' – пресупозиція; 'тимчасове відсторонення гравця від наступних матчів', 'розгляд питання про можливість подальшої участі гравця у футбольних матчах', 'можливість накладення штрафних санкцій на гравця' тощо – імплікації.

Подана вище концептуальна схема є основою моделювання вторинного семіозису, при якому мовний знак (перцептив) використовується на позначення не-перцептивних об'єктів. Зазначимо, що семантична структура мовної одиниці в когнітивній лінгвістиці характеризується стосовно концептуальної сфери, яка, у свою чергу, може набувати будь-якого виду концептуалізації: перцептивного досвіду, концептуального комплексу, складної системи знань тощо [17, с. 357]. Це означає, що концептуальна сфера є, швидше за все, гетерогенною системою, формат якої демонструє ієрархічну впорядкованість концептів. Основним, однак, є те, що мовна одиниця може залучати інформацію будь-якого рівня концептуальної ієрархії. Тому повний і остаточний опис семантичної структури повинен об'єднати повний опис її сфери та ієрархічні рівні найосновніших уявлень, від яких вона залежить [там само, с. 358].

Детермінологізація на рівні вторинної фразеологічної номінації *be shown the red card* «to be dismissed from one's job» [26, р. 16] використовує стратегії метафоричного розширення первинного змісту терміна-прототипу, що передбачає перенесення знака донорської зони ФУТБОЛУ на ситуацію ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ (ЗВІЛЬНЕННЯ). Механізм такого розширення

передбачає залучення концептуальної схеми, яку за собою закріплює первинна номінація. Інтегруючи у сферу ТРУДОВА ДІЯЛЬНІСТЬ (ЗВІЛЬНЕННЯ), знак донорської зони «прописує» у концептуальну схему аналогову інформацію з реципієнтної зони, створюючи когнітивний (мисленнєвий) прецедент нового сценарію: 'серйозна провина на роботі' (початковий етап) – 'порушення дисципліни' :: 'невміле, погане виконання своїх обов'язків' :: 'службовий злочин' (серединний етап) – 'звільнення' (кінцевий етап), пор.: *The accountant was shown the red card for defrauding the company* [там само].

Повну реалізацію семантичного потенціалу терміна *red card* та відтворення його цілісної концептуальної схеми можна спостерігати у випадку дискурсивної номінації «*Fast-food younger generation are shown red card*», в якій на основі концептуальної метафори YOUNGER GENERATION IS A FOOTBALL PLAYER виділені номінатами експлікують елементи концептуальної схеми RED CARD у текстовому макрозаці, пор.: *Iran's fast-food restaurants are said to be so nervous of the latest attack by hard-line clerics on «immoral» behaviour that they are issuing football-style penalties to customers. Girls deemed to be improperly dressed or men flirting too openly with the opposite sex may receive a «yellow card» on their table, and repeat offenders receive a «red card» and are sent off. But clearly there is a move by some clerics against American-style restaurants and social clubs which they accuse of encouraging decadent behaviour. Some businesses have been closed* [25]. Порівняймо подібну реалізацію семантичного потенціалу терміна в українському та польському дискурсах: *Третій тип реакції я б назвав ілюзорним: мовляв, Україна може отримати червону картку, й разом із недавною доганою єврокомісара це має означати, що Європа не терпить порушень демократії, утисків опозиції, наступу на свободу слова, селективного застосування законів* [5]. *Senator Franciszek Bachleda Księdzularz i PKL otrzymali tak zwane czerwone kartki za propozycje «rozbiegania» Tatr. Obowiązkiem każdego członka LOP-u jest troska o przyrodę Tatr i Podhala. A propozycja olimpiady jest propozycją wstydliwą, ze względu na zagrożenie, jakim jest dla tatrzańskiej przyrody. Trzeba przede wszystkim mówić o bogactwie kulturowym tej ziemi – zakończył dyrektor. Przedstawiciele władz na różnych szczeblach nie rozumieją spraw* [20].

Безпосередньою умовою детермінологізації є застосування базисних когнітивних стратегій людини. Такі стратегії, як виокремлення об'єкта сприйняття, фокусування уваги на об'єктові сприйняття, ідентифікація об'єкта за певною перцептивною ознакою, слугують необхідною передумовою формування семантики детермінологізованих номінацій.

Детермінологізовані номінації використовують стратегії семантичного розширення первинного змісту терміна-прототипу, що передбачає перенесення знака донорської зони на реципієнтну зону (цільову ситуацію). Механізм такого розширення передбачає «прописування» у концептуальну схему, закріплену за знаком донорської зони, аналогової інформації з реципієнтної зони, у результаті чого створюється прецедент нового когнітивного сценарію.

Перспективним у цьому плані є з'ясування особливостей кодування та розподілу інформації про типи когнітивних сценаріїв у семантиці детермінологізованих номінацій споріднених та неспоріднених мов.

Література

1. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А.П. Бабушкин. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 1996. – 104 с.
2. Баранов А.Н. Аспекты теории фразеологии / А.Н. Баранов, Д.О. Добровольский. – М. : Знак, 2008. – 656 с.
3. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика : курс лекций по английской филологии / Н.Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамбовского гос. университета, 2000. – 123 с.
4. Василенко Д. Детермінологізація англійських військових термінів ХХ – початку ХХІ століття (діахронічний аспект) / Д. Василенко // Мандрівець. – 2007. – № 2. – С. 68–71.

5. Корпус текстів української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mova.info/corpus.aspx>.
6. Красножан Ж. Функції детермінологізованих лексем у художньому тексті / Ж. Красножан // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон, 2009. – Вип. IX. – С. 175–177.
7. Кубрякова Е.С. Внимание / Е.С. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов / Под общ. ред. Е.С. Кубряковой. – М. : Филол. ф-т МГУ, 1997. – С. 15–17.
8. Лебедева Н.М. Детерминологизация в корпоративном дискурсе (на материале специальной лексики) / Н.М. Лебедева, Е.С. Посылина // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Симферополь, 2007. – Т.20 (59). – № 1. – С. 170–173.
9. Ляхова О.В. Детермінологізація й розширення значення слова в лексичній системі сучасної української мови / О.В. Ляхова // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. – 2011. – № 963. – Сер. : Філологія. – Вип. 62. – С. 42–47.
10. Мельчук И.А. Опыт теории лингвистических моделей «Смысл ↔ Текст» / И.А. Мельчук. – М. : Языки русской культуры, 1999. – I–XXII. – 346 с.
11. Михалевич О. Термінологізація та детермінологізація в економічній терміносистемі / О. Михалевич // Мовознавчий вісник: зб. наук. праць. – Черкаси, 2009. – Вип. 9. – С. 135–141.
12. Міщенко А.Л. Лінгвістика фахових мов та сучасна модель науково-технічного перекладу / А.Л. Міщенко. – Вінниця : Нова книга, 2013. – 448 с.
13. Падучева Е.В. Динамические модели в семантике лексики / Е.В. Падучева. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 608 с.
14. Середюк І.В. Типологія детермінологізації англomовних філософських термінів / І.В. Середюк // Термінологічний вісник : зб. наук. пр. – К. : ІУМ НАНУ, 2013. – Вип. 2(2). – С. 150–156.
15. Симоненко Л.О. Термін / Л.О. Симоненко // Українська мова : Енциклопедія. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. – С. 682.
16. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
17. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике / А. Ченки // Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления / Под ред. А.А. Кибрика, И.М. Кобозевой и И.А. Секериной. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – С. 340–369.
18. Яковлева Е.С. К описанию русской языковой картины мира / Е.С. Яковлева // Русский язык за рубежом. – 1996. – № 1–3. – С. 47–56.
19. Jackendoff R.S. Semantics and cognition / R.S. Jackendoff. – Cambridge, MA : The MIT Press, 1986. – 297 p.
20. Korpus języka polskiego [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://korpus.pwn.pl/>
21. Langacker R. Grammar and conceptualization / R.W. Langacker. – Berlin & N.Y. : Mouton de Gruyter, 1999. – 427 p.
22. MacLaury R.E. Color and cognition in Mesoamerica: Constructing categories as vantages / R.E. MacLaury. – Austin : University of Texas Press, 1997. – 616 p.
23. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс] : Second Edition on CD-ROM © Oxford Univ. Press, 2009. – Vers. 4.0.
24. Talmy L. Figure and ground in complex sentences / L. Talmy // Universals of Human Language. – Vol. 4. – Stanford : Stanford Univ. Press, 1978. – P. 625–649.
25. The British National Corpus [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.natcorp.ox.ac.uk>.
26. The Penguin Dictionary of English Idioms. – L : Penguin Books, 1994. – 305 p.
27. Uniwersalny słownik języka polskiego [Електронний ресурс] / [Pod redakcją S. Dubisza]: Płyta CD. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2004. – Wers. 1.0.
28. Wikipedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://en.wikipedia.org/wiki/Red_card.